

A Sociological Study of the Vow and Obstacles of Social Responsibility and Participation of Actors in Financial Vows

Nasrin Arabi¹, Mohsen Noghani Dokht Bahmani², Gholamreza Sadiq Ourei³

Received: Feb. 09, 2019; Accepted: Dec. 07, 2019

Extended Abstract

From a sociological perspective Financial vows are Socio-economic, participatory, and community-based actions that have the potential to empower vulnerable groups and address poverty, given the current conditions of our society. Accordingly, the purpose of the present study is to describe and interpret the meaning of the vow phenomenon from the perspective of the actors, the reasons for the actors to choose the methods of vow, and finally to discover the barriers to social responsibility and participation of the actors. Using qualitative approach and thematic analysis method and using semi-structured and narrative interviews, data were collected from 18 participants in Mashhad. According to the findings, the participants were divided into conscious and semi-conscious groups in terms of interpreting the meaning of the vow. By comparing the action of the two groups, it is recognized that the type of action of the conscious participants is more rationally focused on the purpose or value and that they feel more responsible and perform their social and participatory roles. The type of action of the subconscious participants is often emotionally focused on the goal or value and chooses individual non-attitudinal methods.

Keywords: financial vow, social responsibility, social participation

1. Master of Social Sciences Research, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

✉ arabi@mail.um.ac.ir

2. Associate Professor of Sociology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran (Corresponding Author)

✉ noghani@um.ac.ir

3. Assistant Professor of Sociology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

✉ Sedoura.profcm@um.ac.ir

INTRODUCTION

Vow means that one commits oneself to God in order to do something good or to do something bad. The vow has existed for a long time and in every age, it has been manifested in various forms and methods and together with its symbolic meanings, it induces special intentions and patterns of action (Khomeini, Volume II, 2008, 124; Sadeghi et al., 2012, 18, 19). Vowing in our society is a repetitive action in all walks of life that involves spending a lot of money (Lotfi Qahrmanloo et al., 2012, 5; Sadeghi et al., 2012, 21, 22, 23). The first subject to be addressed in this article is that financial vows, despite their positive motivations, are now largely individual, without collective programs, with a small and scattered social scope. This can lead to a scattered and low-impact distribution of vow financial resources. As a result, one of the most important functions of financial vows, which is a kind of charity, namely redistribution of wealth in society and the fight against poverty, has been significantly reduced in practice.

Another subject with votive offerings is social responsibility. In other words, the level of imagination and attitude of activists regarding the orientation of vows based on social responsibilities such as poverty alleviation, protection of vulnerable groups, etc. have also been examined and in the absence of this type of responsibility, the barriers to it will be studied from the perspective of the participants. Social responsibility, on the other hand, is directly related to teamwork and participatory activities. Therefore, if the individual vows of the activists become group vows, which pursue a specific goal or objectives, such as building a workshop for employment, both the positive functions of the vow will be increased and we will face increasing participatory activities for public good and sustainable development. so, participants' perspectives on participation in group financial vows and its barriers are also explored.

PURPOSE

Attracting funds and directing and managing them is one of the most important factors affecting development. There is a pressing need for domestic and foreign investment in various economic, social and cultural sectors. The lack of foreign investment has made the importance of attracting all domestic capital available for investment based on development prospects. As a result, the high volume of economic resources used in financial ventures cannot be ignored: 1. The main purpose is to find barriers that lead to a lack of social responsibility and the social participation of some of those who are not; 2. Examine the vow process in order to discover the value system or systems that actors direct their vow action on; 3. Find the types of actions we consider in Weber's theory of action, based on the methods of the actors' actions and compare them with each other.

METHODOLOGY

In this study, we had to choose a flexible method that would enable us, in addition to measuring the actors' awareness of the vow. In examining the vetting process and the barriers to participation and stakeholder accountability in participatory financial ventures, induction and wherever necessary were used. Accordingly, a thematic analysis method whose main characteristic is flexibility (Brown & Clark, 2006) was chosen. Using a qualitative approach, Thematic analysis method and semi-structured and narrative interviews. data were collected from 18 participants in Holy Mashhad.

RESULT

Findings show that participants are divided into conscious and semi-conscious groups in terms of interpreting vow meaning. By comparing the action of the two groups, it is clear that the type of action of the more rational conscious participants was focused on the purpose or value, and they feel more responsible and their financial vows are social and participatory.

DISCUSSION

We are now living in a period where our country is facing many socio-economic issues such as poverty and unemployment. Population growth, irregular migrations, the spread of suburbs, working children, and more, especially in large cities such as Mashhad, have put actors in a more difficult position to meet their various needs. In such a situation, actors are more likely to prefer individual interests to collective interests. As such, we will face a vicious circle of unresolved issues that will ultimately put the social environment at great risk. Vow is also no exception, and if vows, and especially financial vows, are oriented towards participation in the public good, such as poverty alleviation, they will also have a collective benefit.

CONCLUSION

The findings suggest that in the process of socialization, individuals are exposed to a variety of vow-based value systems by being in the family environment and then larger social groups. But they internalize only those values that touch and reward them through action or rituals. Therefore, non-traditional methods of transmission are passed down from generation to generation and are used without revision or rethinking.

Based on the results, the barriers to accountability and social participation of actors are presented in two figures:

Iranian Cultural Research

Abstract

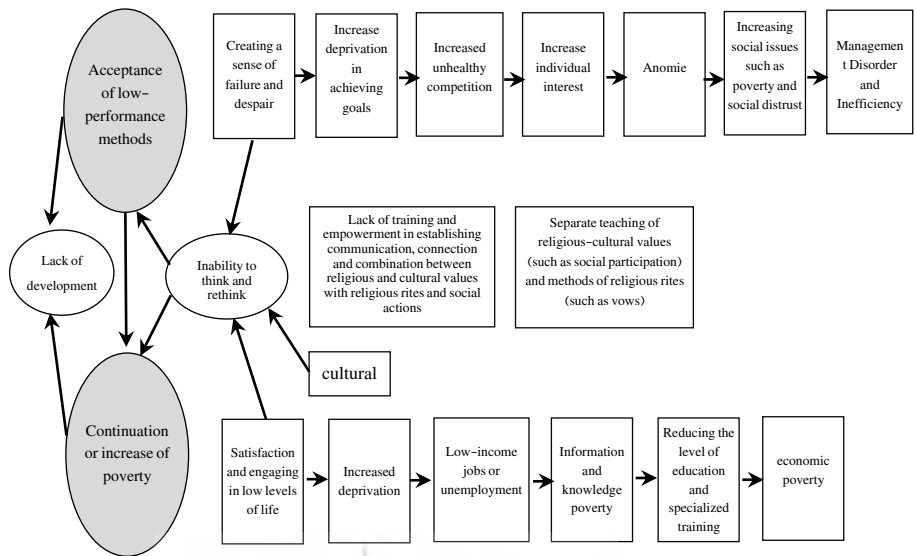

Exhibit 1. Inference model of the process of influencing educational, managerial, cultural and economic barriers in the development cycle

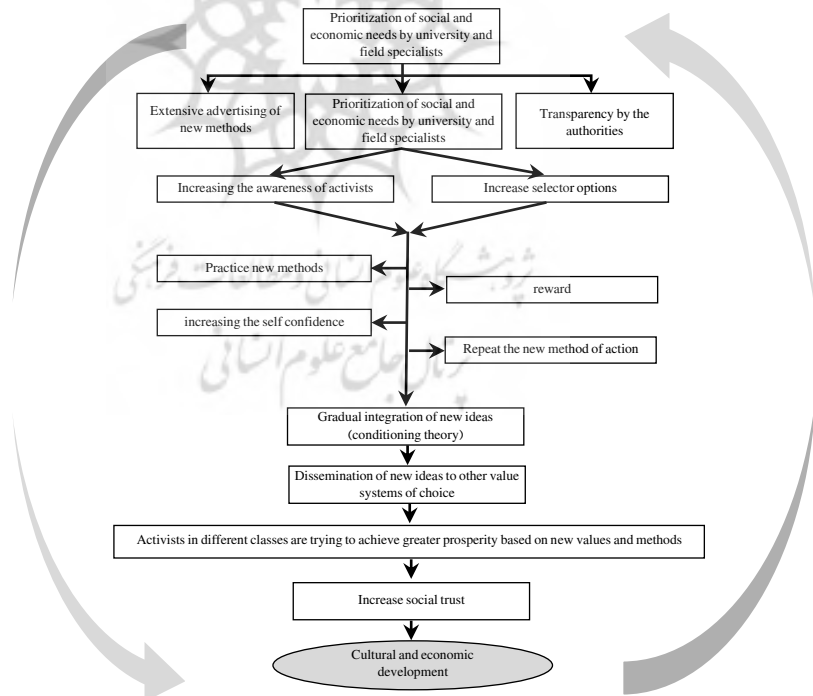

Exhibit 2. The inferential model of cultural development economic

NOVELTY

In the search for vowel research, there has been no sociological definition of the vowel phenomenon exploring the obstacle to participation and responsibility in religious communal rituals.

Iranian Cultural Research

Abstract

BIBLIOGRAPHY

- Aaron, R. (2014). *Marāhel-e asāsi-ye seyr-e andiše dar jame'ešenāsi* [Etapes de la pensee sociologique] (M. B. Parham, Trans.). Tehran, Iran: Elmi Farhangi.
- Atai Kojoui, P., Zarandi Khaledi, M., Emami, P., & Haji Lahijani, M. (2014). Gune šenāsi-ye sofrehā-ye nazri-ye zanāne [Typology of female vespers]. *First International Conference on Psychology and Behavioral Sciences*, Isfahan, Iran.
- Bahar, M. (2004). Nazr va hoviyaat-e ejtemā'i-ye zanān [Women's religious vow and social identity]. *Social Sciences Letter*, 24, 117-132.
- Brammer, S., Williams, G., & Zinkin, J. (2007). Religion and attitudes to corporate social responsibility in a large cross-country sample. *Journal of Business Ethics*, 71(3), 229-243.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Buckley, M. (1979). Vows in the secular order of disalced Carmelites. [online]. Reterived from https://www.ocds.info/Formation_Guidelines/PDFS/original%20formation%20pdfs/Vows.pdf
- Dehkhoda, A. (1341). Dictionary. Tehran, Iran: Country Management and Planning Organization.
- Dupuy, F. (2006) Ensanšenāsi-ye eqtesādi [Anthropologie economique.] (M. Moheb Hoseini, Trans.). Tehra, Iran: Nasr-e Elm.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures* (Vol. 5043). New York: Basic books.
- Hemingway, C. A., & Maclagan, P. W. (2004). Managers' personal values as drivers of corporate social responsibility. *Journal of Business Ethics*, 50(1), 33-44.
- Hoffmann, S. (2014). A study of the votive terracotta figurines from the Athana Lindia sanctuary. *Les Carnets de l'ACoSt. Association for Coroplastic Studies*, (11), [Online]. doi: 10.4000/acost.452
- Homayoun Sepehr, M. (2007). Ruqayyah table: A symbol of joint between wheat-farmers and palm-planters. *Journal of Najwa-ye Farhang*, 2(3), 3-14.
- Jalali, R. (2012). Nemunegiri dar pažuhešhā-ye keyfi [Sampling in qualitative research]. *Journal of Qualitative Research in Health Sciences*, 1(4), 310-320.
- Lerner, D. (2004). Gozar az jāme'e-ye sonata: nowsāzi-ye Xāvaremiyāne [The passing of traditional society: Modernizing the Middle East]. Tehran, Iran: Research Institute of Strategic Studies. (original work published 1958)
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1989). Ethics: The failure of positivist science. *The Review of Higher Education*, 12(3), 221-240. Doi: 10.1353/rhe.1989.0017
- Lotfi Ghahramanloo, A., Vesali, S., & Hezar Jaribi, J. (2013). *Maqāsed va niyāt-e nazrdahandegān nesbat be natāyej-e nazr* [Intentions of vow makers on the welfare outcomes of vow] (M.A. Thesis). Allame Tabataba'i University, Tehran, Iran.

- Mohammadpour, A., Sadeghi, R., & Zazai, M. (2010). Mixed methods research as third methodological movement: Theoretical foundations and practical procedures. *Applied Chronology*, 21(2), 77-100.
- Mousapoor Suran, S., Kazemian, Gh., & Seyed Naghavi, M. (2014). Model of sustainable development management in informal neighborhoods: Case study of Deh-e Vanak (MSc Thesis), Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.
- 1- Musavi Khomeini, R. (2008). Tahrir al-Wasilah (Vol. 2). Tehran, Iran: The Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1). doi: 10.1177/1609406917733847
- Oberhelman, S. M. (2014). Anatomical votive reliefs as evidence for specialization at healing sanctuaries in the ancient Mediterranean world. *Athens Journal of Health*, 1(1), 47-62.
- Rahmani, J., & Farahzad, Y. (2015). Sofrehā-ye nazri dar Tehran: Āmeliyat-e zanāne dar jamā'at-e āyini [Sofrey-e Nazri Women's Agency in Ritual Community]. *Iranian Anthropological Research*, 5(2), 183-200. doi: 10.22059/IJAR.2015.59083
- Ramasamy, B., Yeung, M. C., & Au, A. K. (2010). Consumer support for corporate social responsibility (CSR): The role of religion and values. *Journal of Business Ethics*, 91(1), 61-72.
- Sadeghi, H., Fathi, & Shafiei, A. (2012). Barresi-ye jāyghāh-e nozurāt dar faqrzodāyi az jāme'e-ye Eslāmi [Investigating the situation of poverty in the poverty reduction of Islamic community: A case study of Iran in 2006-2008]. *Iranian Economics*, 45, 5-32.
- Streuding, J. H. (2014). *Success at Sea: Maritime Votive Offerings and Naval Dedications in Antiquity* (Unpublished doctoral dissertation). Texas A&M University, US.
- Talebi, R., Jouybari, L., & Sannago, A. (2017). Tabyin-e raftārhā-ye mazhabi-ye mādarān-e dārāye kudak bastari: Motāle'e-ye Keyfi [Explaining the religious behaviors of hospitalized mothers: A qualitative study]. *Research in Religion and Health*, 3(3), 35-42.
- Tavakoli Rad, M., & Kalantari, A. (2014). Gunehā va avāmel-e ta'sirgozār bar voq'o'e fa'aliyathā-ye nazri dar jāme'e-ye Irani: Motāle'e-ye mowredi-ye šahr-e Fuman [Different types of vow and its drives in the Iranian society: The case study of Fouman]. *Islam and Social Studies*, 2(1), 49-71.
- Walker, M., & Parent, M. M. (2010). Toward an integrated framework of corporate social responsibility, responsiveness, and citizenship in sport. *Sport Management Review*, 13(3), 198-213. doi: 10.1016/j.smr.2010.03.003
- Weber, Max (1995). *Eqtesād va jāme'e* [Economics and society / Wirtschaft und gesellschaft] (A. Manoochchri; M. Torabinejad; & M. Emadzade, Trans.). Tehran, Iran: Mowla.

Iranian Cultural Research

Abstract

جامعه‌شناسی نذر و موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی کنش‌گران در نذرهای مالی

نسرين عربی^۱، محسن نوغانی دخت‌بهمنی^۲، غلامرضا صدیق‌اورعی^۳

دریافت: ۱۳۹۷/۱۱/۲۲؛ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۹/۱۶

چکیده

نذرهای مالی از منظر جامعه‌شناختی کنشی اجتماعی، اقتصادی، مشارکتی و معطوف به خیر جمعی هستند که با توجه به شرایط کنونی جامعه ما ظرفیت فراوانی برای توانمندسازی گروه‌های آسیب‌پذیر و مقابله با فقر دارند. بر این اساس، هدف این مقاله توصیف و تفسیر معنای پدیده نذر از منظر کنش‌گران، دلایل آن‌ها برای انتخاب روش‌های ادای نذر و در نهایت کشف موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی کنش‌گران است. با استفاده از رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون و به‌کارگیری مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و روایتی، و با مراجعه به ۱۸ مشارکت‌کننده داده‌ها در شهر مشهد جمع‌آوری شد. براساس یافته‌ها، مشارکت‌کنندگان از حیث تفسیر معنای نذر به دو گروه آگاه و نیمه‌آگاه تفکیک می‌شوند. از مقایسه کنش این دو گروه مشخص می‌شود که نوع کنش مشارکت‌کنندگان آگاه بیشتر عقلانی معطوف به هدف یا ارزش بوده و این دسته احساس مسئولیت‌پذیری بیشتری داشته و نذرهای مالی خود را به‌صورت اجتماعی و مشارکتی انجام می‌دهند. نوع کنش مشارکت‌کنندگان نیمه‌آگاه اغلب عاطفی معطوف به هدف یا ارزش بوده و روش‌های نذردهی افرادی را برمی‌گزینند. یافته‌ها نشان می‌دهد که موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی در نذرهای مالی از دید مشارکت‌کنندگان در چهار دسته قرار می‌گیرند: آموزشی، فرهنگی، اقتصادی و مدیریتی. در نهایت براساس یافته‌ها برای رفع موانع پیش‌روی کنش‌گران نذر، مدلی مفهومی پیشنهاد شده است.

کلیدواژه‌ها: نذر مالی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، مشارکت اجتماعی

۱. کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

arabi@mail.um.ac.ir

۲. دانشیار جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول)

noghani@um.ac.ir

۳. استادیار جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

sedoura.profcms@um.ac.ir

۱. مقدمه

اکنون در دوران‌گذاری به‌سر می‌بریم که کشورمان با مسائل اجتماعی-اقتصادی فراوانی مانند فقر و بیکاری روبه‌روست. افزایش جمعیت، مهاجرت‌های بی‌رویه، شیوع حاشیه‌نشینی، کودکان کار و...، به‌ویژه در شهرهای بزرگ مانند مشهد، کنش‌گران را در رفع نیازهای مختلف خویش با معضلات بیشتری روبه‌رو کرده است. در چنین شرایطی احتمال اینکه کنش‌گران منافع فردی را بر منافع جمعی ترجیح دهند بیشتر می‌شود. به این ترتیب، با یک دور باطل از مسائل حل نشده و روزافزون مواجه خواهیم شد که در نهایت محیط اجتماعی را با خطر بزرگی روبه‌رو خواهد کرد (موسی‌پورسوران، کاظمیان، و سیدنقوی، ۱۳۹۳، ۱۵، ۱۰). نذر نیز از این قاعده مستثنی نیست و اگر نذرها و به‌خصوص نذرهای مالی به‌صورت مشارکتی در جهت خیر عمومی، مانند مقابله با فقر، جهت‌گیری شوند، علاوه بر منافع فردی، منافع جمعی را نیز در بر خواهند داشت. از سوی دیگر، جذب سرمایه‌ها و جهت‌دهی و مدیریت آنها، از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه است. نیاز مبرم به سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و... کاملاً محسوس است. کمبود میزان سرمایه‌گذاری‌های خارجی، اهمیت جذب همه سرمایه‌های ممکن داخلی برای سرمایه‌گذاری بر اساس چشم‌اندازهای توسعه را بیشتر کرده است. در نتیجه، حجم بالای منابع اقتصادی، که در نذرهای مالی به کارگرفته می‌شود، قابل چشم‌پوشی نیست (لطفی قهرمان‌لو، وصالی و هزارجریبی، ۱۳۹۱، ۵، ۶، ۱۸۳؛ صادقی، فتحی، و شفیع، ۱۳۹۱، ۶، ۷، ۲۹، ۳۰).

به عبارت دیگر، با ظرفیت‌هایی در نذر روبه‌رو هستیم که به‌دلیل برخورداری از تعاملاتی بر مبنای هنجارها و باورهای مشترک، توان ایجاد هم‌کنشی‌های بیشتر و ایجاد سرمایه‌های اجتماعی^۱ و اعتماد اجتماعی بیشتری را دارند. از این طریق می‌توان سایر سرمایه‌های لازم جهت توسعه مانند سرمایه‌های اقتصادی و فرهنگی و... را نیز افزایش داد.^۲

۱. بوردیو در کتاب اشکال سرمایه خود عنوان می‌کند: «سرمایه اجتماعی سرمایه و منابعی است که افراد و گروه‌ها از طریق ارتباط و پیوند با یکدیگر (و نوع این ارتباطات) می‌توانند به‌دست آورند.» (۱۹۸۶، ۴۹). بر اساس تعریف بوردیو سرمایه اجتماعی به‌وسیله عضویت در گروه، یعنی مالکیت شبکه بادوامی از روابط، حاصل می‌شود که این پیوندهای شبکه‌ای باید بر مبنای اعتماد و از نوع مثبت باشند. همچنین در کتاب پاسخ برای مردم‌شناسی بازاری اشاره می‌کند که منابع سرمایه اجتماعی می‌توانند واقعی یا مجازی باشند (بوردیو و واکان، ۱۹۹۲، ۱۱۹).

۲. یکی از نمونه‌های تجربی مشاهده شده در این زمینه راه اندازی سیستم فرهنگی «نذر کتاب» توسط رضا حاجی‌آبادی، مدیر انتشارات هزاره ققنوس از سال ۱۳۸۸ است. وی در مصاحبه‌ای که در سال ۱۳۹۵ با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) انجام داده بیان می‌کند که در آن سال، دوره چهاردهم این طرح با رویکرد تأمین کتاب برای مدارس و مساجد داوطلب، اجرایی می‌گردد. استقبال زیادی از این طرح مشاهده شده. این مطلب گو یای این است که جامعه ما آمادگی پذیرش انواع الگوهای جایگزین نذر که ماندگارتر و وجه بسا مناسب‌تر و پرکاربرد تر هم باشند، را دارد.

اما منظور از نذر این است که فرد در برابر خداوند، خود را متعهد به انجام دادن عملی پسندیده و یا انجام ندادن عملی ناپسند می‌کند. نذر از دیرباز وجود داشته و در هر عصری به اشکال و روش‌های گوناگون نمود پیدا کرده و به‌همراه خود معانی نمادین، نیات و الگوهای عمل خاصی را القاء می‌کند (خمینی، جلد دوم، ۱۳۸۷، ۱۲۴؛ صادقی و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۸، ۱۹). نذر در جامعه ما کنشی پرتکرار در تمامی اقشار جامعه است که در بردارنده صرف سرمایه‌های مالی فراوانی می‌باشد (لطفی قهرمانلو و همکاران، ۱۳۹۱، ۵؛ صادقی و همکاران، ۱۳۹۱، ۲۱، ۲۲، ۲۳).

مسئله اول که در این مقاله به بررسی صحت آن پرداخته می‌شود و لطفی قهرمانلو و صادقی و همکاران‌شان نیز در نتیجه تحقیق‌های خود به آن دست یافته‌اند، این است که اکنون نذرهای مالی با وجود انگیزه‌های مثبت در اکثر موارد به‌صورت انفرادی، بدون وجود برنامه‌های جمعی، با دامنه اجتماعی کوچک و به‌صورت پراکنده صورت می‌گیرد. این موضوع می‌تواند سبب توزیع پراکنده و کم‌تأثیر منابع مالی نذر شود. در نتیجه، یکی از مهم‌ترین کارکردهای نذرهای مالی که نوعی از انفاق هستند، یعنی بازتوزیع ثروت در جامعه و مقابله با فقر، در عمل به‌طور معناداری کاهش یافته است (لطفی قهرمانلو و همکاران، ۱۳۹۱، ۱۸۱، ۱۸۲؛ صادقی و همکاران، ۱۳۹۱، ۶، ۷).

مسئله دیگری که در خصوص نذورات مطرح است مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. مسئولیت‌پذیری ارزشی است که در دستورالعمل‌های اخلاقی دین اسلام، هم در زمینه‌های فردی و هم در زمینه‌های اجتماعی، بر آن تأکید شده است. بر این اساس کار و فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی در جهت بهبود اوضاع اجتماعی و اقتصادی، محیطی و پرورش فضایل اخلاقی برای مؤمنان ضروری دانسته می‌شود و با مفاهیمی چون تزکیه از طریق کار کردن و کسب روزی حلال، رسیدگی به فقرا، رعایت انصاف و عدالت، خمس، نذر و... بیان شده است. اهمیت قائل شدن برای دیگران در اسلام بسیار ارزشمند است. بنابراین، مسئولیت‌پذیری اجتماعی یک ارزش چندبعدی دینی-فرهنگی است که از طریق ارزش‌های پذیرفته‌شده و درونی‌شده کنش‌گران و عمل بر اساس آن‌ها محقق می‌شود و رابطه تنگاتنگی با اهداف اجتماعی دارد. همچنین مانند اکثر ارزش‌ها، هم می‌تواند سبب تغییرات

اجتماعی باشد و هم می‌تواند از این تغییرات متأثر گردد. بنابراین، مسئولیت‌پذیری اجتماعی در توسعه پایدار جوامع نقش زیادی دارد (برامر، ویلیامز و زینکن^۱، ۲۰۰۶؛ راماسامی، یونگ، و آو^۲، ۲۰۱۰؛ همینگوی و مک‌لاگان^۳، ۲۰۰۴).

میزان تصوّر و نگرش کنش‌گران از جهت‌دهی نذورات بر اساس مسئولیت‌های اجتماعی مانند رفع فقر، حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر و... نیز مورد بررسی قرار گرفته و در صورت فقدان این نوع از مسئولیت‌پذیری، موانع مربوط به آن از دیدگاه مشارکت‌کنندگان مطالعه خواهد شد. از سوی دیگر، مسئولیت‌پذیری اجتماعی رابطه مستقیم با کار گروهی و فعالیت‌های مشارکتی دارد، به‌عنوان مثال تیم‌های ورزشی مشارکت‌های اجتماعی گسترده‌ای در زمینه حقوق بشر، محیط‌زیست و سایر حوزه‌های مربوط به مسئولیت اجتماعی دارند (واکر و پارتنت^۴، ۲۰۱۰، ۲۱۰). امروزه توسعه مشارکتی بهترین استراتژی برای توسعه پایدار دانسته می‌شود که روند تغییرات توسعه را با سهولت، سرعت و کارایی بیشتری همراه می‌کند. لذا چنانچه نذورات انفرادی کنش‌گران به نذرهای گروهی تبدیل شود، که هدف یا اهداف خاصی مانند احداث یک کارگاه برای اشتغال را دنبال کنند، هم کارکردهای مثبت نذر بیشتر خواهد شد و هم با افزایش فعالیت‌های مشارکتی در جهت خیر عمومی و توسعه پایدار رو به‌رو خواهیم شد. در نتیجه دیدگاه مشارکت‌کنندگان در باب مشارکت در نذرهای مالی گروهی و موانع آن نیز تحقیق می‌شود.

مقاله اهدافی بدین شرح را دنبال می‌کند: نخست، بررسی فرایند نذر به‌منظور کشف نظام یا نظام‌های ارزشی است که کنش‌گران، کنش نذر خود را بر مبنای آن جهت می‌دهند. دوم، مقایسه کارکرد نذرهای فردی و نذرهای گروهی از دیدگاه آن‌ها است. سوم، یافتن نگرش مربوط به مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی مشارکت‌کنندگان در جهت خیر جمعی و موانع موجود از دیدگاه آن‌ها است که مانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی در برخی کنش‌گران در نذرهای مالی گروهی می‌گردد. در این رابطه پرسش‌های ذیل مطرح هستند:

1. Brammer, Williams, & Zinkin
2. Ramasamy, B., Yeung, M. C., & Au
3. Hemingway & Maclagan
4. Walker & Parent

- ۱) مشارکت کنندگان کدام ارزش‌ها و هنجارهای مربوط به نذر را درونی کرده‌اند؟
- ۲) میزان آگاهی آن‌ها در زمینه نذر به چه میزان است؟
- ۳) چند نوع کنش نذر در میان مشارکت‌کنندگان وجود دارد؟
- ۴) کارکردهای انواع کنش‌های نذر چیست؟
- ۵) موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی کنش‌گران در نذرهای مالی جمعی چیست؟

۲. پیشینه تحقیق

به‌رغم اینکه در حوزه جامعه‌شناسی دین و دینداری تحقیقات متعددی انجام شده اما مسئله نذر، به‌ویژه از منظر سؤالات مورد نظر این مقاله با کمبود پیشینه مواجه است. از سوی دیگر، نگاه جامعه‌شناختی به این مقوله کمتر مورد اهتمام قرار گرفته است. با عنایت به کارکردهای اقتصادی نذرهای مالی و همچنین انگیزه‌ها و تئیات اجتماعی-اقتصادی کنش‌گران، پژوهش‌های موجود به این مقوله‌های مهم اهتمام چندانی نداشته‌اند. مقاله حاضر سعی دارد به این امور پردازد. بنابراین، بر اساس مسئله و اهداف مورد نظر، در نهایت دوازده تحقیق انتخاب شد که در ذیل به آن‌ها اشاره می‌شود. در بسیاری از پژوهش‌ها از روش‌شناختی کیفی و روش‌هایی چون مردم‌شناسی، مطالعه اسنادی و آثار باستانی استفاده شده است. ابزار گردآوری اطلاعات مشاهده، مصاحبه و اسناد مکتوب یا باستانی بوده است. در بسیاری از این پژوهش‌ها از هیچ نظریه‌ای استفاده نشده و تنها به توصیف اکتفا گردیده است. مانند:

طالبی، جویباری و ثناگو (۱۳۹۶) در مقاله «تبیین رفتارهای مذهبی مادران دارای کودک بستری» به این نتیجه می‌رسند که باور مادران در نذر کردن برای بهبودی و یا نذرکردن برای حفظ سلامتی، امیدواری به بهبود بیمار و در پذیرش و سازگاری آن‌ها با شرایط بیماری مؤثر است.

همایون سپهر (۱۳۸۶) در مقاله «سفره حضرت رقیه (س)، تجلی نماد پیوند گندم‌کاران و نخل‌داران»، نذر سفره حضرت رقیه (س) را توصیف می‌کند.

رحمانی و فرحزاد (۱۳۹۵) در «سفره‌های نذری در تهران: عاملیت زنانه در جماعت آیینی» بیان می‌کنند سفره‌ها در سطح ذهنی و نمادین، رنج‌های زندگی را تحمّل‌پذیر و در

سطح عینی از طریق نیروهای جمعی و قدسی حل بحران‌ها و مشکلات را ممکن می‌کنند. زنان از طریق آیین نذری جهان‌بینی زنانگی خود را بازتولید می‌کنند؛ از سوی دیگر، این آیین‌های نذری به زنان در برابر مردان قدرت و عاملیت فعال می‌بخشد. همچنین زنان از طریق این سفره‌های نذری هویت فرهنگی و اجتماعی و نیازهای خود را بازتولید می‌کنند. بیشتر دغدغه‌های زنان عبارت‌اند از: امور حیاتی مانند ازدواج، باروری، سلامت فرزندان، برکت در غذا و محصولات کشاورزی و... .

باکلی^۱ (۱۹۷۷) در پژوهشی با عنوان «نذر در نظم مادی راهبان پابره‌نه کرملی^۲» عنوان کرده که کشیشان مانند گذشته افراد را به سوی خدا و مذهب راهنمایی می‌کنند اما با این تفاوت که نیازهای کنونی جامعه را در نظر می‌گیرند. این باعث برخی تغییرات در نحوه انجام مناسک مذهبی شده است؛ یعنی اعمال دینی مانند نذر با توجه به نیازهای جامعه به‌روز شده‌اند، مسیر توسعه مذهبی همچنان ادامه دارد و هنوز به نقطه پایانی خود نرسیده است. هافمن^۳ (۲۰۱۴) در یک مطالعه در مورد مجسمه‌های سفالین نذری معبد آتانا لیندیا، نتیجه می‌گیرد بین مفهوم الهه آتن و الهه محلّی موجود در معبد آتانا لیندای معاصر شباهت‌ها و تفاوت‌هایی وجود دارد. از جمله شباهت‌های خدای محلّی معبد آتانا با خدایان اساطیری یونان، برخورداری از قدرت باروری و تسلط بر طبیعت است.

اُبرهلمن^۴ (۲۰۱۴) در بررسی کمک‌های نذری تشریحی (وابسته به کالبد انسان) به عنوان شواهدی برای تخصص در پناهگاه‌های شفا در مدیترانه باستان، بیان کرده هدایای نذری آناتومیک که شامل مجسمه‌های سفالین شبیه به اعضای مختلف بدن هستند، شواهد مهمی برای نقش قوانین مذهبی در درمان‌های پزشکی در جهان مدیترانه باستانی است. در یونان باستان و ایتالیا بهترین محل برای درمان رایگان معابد بوده و چندین سیستم پزشکی مانند گیاهی، جادویی، مذهبی وجود داشته است.

دسته‌ای دیگر از پژوهش‌ها از نظریه‌ها بهره برده‌اند که در ادامه به برخی از آنها پرداخته می‌شود:

1. Fr. Michael Buckley, OCD
2. Carmelites
3. Hoffmann
4. Oberhelman

عطایی کجویی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله «گونه‌شناسی سفره‌های نذری زنانه (شهر اصفهان)» استدلال می‌کنند برگزاری سفره‌های نذری برای زنان در بردارنده هویت‌های اجتماعی و دینی و جنسیتی است. امروزه سفره‌های نذری دارای کارکرد منفی شده‌اند. بدین معنی که از هدف اولیه خود یعنی کسب آرامش روحی و معنوی جدا شده‌اند و بدعت‌های ناهنجار و بدی را ایجاد کرده‌اند. برای نمونه، در برخی از سفره‌های نذری برخی اطلاعات دینی به‌گونه نادرستی توسط روضه‌خوان‌های ناآگاه به مردم داده می‌شود و یا در آنها انواع چشم‌وهم‌چشمی و رقابت و خرافات نیز مشاهده می‌شود. این کارکردهای ناهنجار باعث می‌شود افراد فقیر و محتاج در سفره‌های نذری حضور نداشته باشند. از این رو برخی از افراد به‌خاطر فرار از این ناهنجاری‌ها نذر خود را به‌صورت انفرادی در اماکن مختلف انجام می‌دهند و در نتیجه کارکرد همبستگی و همیاری نذرها از بین می‌رود.

توکلی‌راد و کلاتری (۱۳۹۳) در «گونه‌ها و عوامل تأثیرگذار بر وقوع فعالیت‌های نذری در جامعه ایرانی: مطالعه موردی شهر فومن» نتیجه می‌گیرند که نذر بر اساس ویژگی‌های جمعیتی به دو نوع فردی و جمعی و بر اساس معیارهای اقتصادی به دو نوع مالی و غیرمالی تقسیم شده و نذر فراتر از آنکه مفهومی دینی باشد فعالیتی نهادی، فرهنگی و اجتماعی است که پیوسته با فرهنگ مسلط جامعه درآمیخته و گسترش مفهومی یافته و ابعادی بیشتری را شامل می‌شود.

بهار (۱۳۸۳) در مقاله «نذر و هویت اجتماعی زنان» بیان کرده فرایند نذر هم باعث تمایز زنان معتقد از زنان غیرمعتقد و هم سبب هویت‌آفرینی زنان و تمایز میان زنان و مردان می‌شود. نذورات بر اساس طبقه اجتماعی، زمان، مکان، جنسیت و موقعیت فرهنگی و اجتماعی زنان و مردان متفاوت است و البته برخی از نذورات هم میان زنان و مردان مشترک هستند.

صادقی و همکاران (۱۳۹۱) در «جایگاه نذورات در فقرزدایی از جامعه اسلامی؛ مطالعه موردی ایران ۱۳۸۸-۱۳۸۵» استدلال می‌کنند نذورات می‌توانند بخشی از شکاف فقر را پوشش دهند.

هلی استرودینگ^۱ (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «موقعیت در دریا: هدایای نذرشده دریایی و فداکاری‌ها/هدایای) نیروی دریایی در عهد عتیق» عنوان کرده نذرها و پیشکش‌های به دست آمده از کاوش‌های باستان‌شناسی، وسیله‌ای مناسب برای شناخت باورها و مناسک باستانی و خدایان باستانی است. افراد در مصر باستان در موقعیت‌های پرخطر و مبهم مانند بیماری‌های مزمن، سفرهای دریایی پرخطر و... هدایای نذری به خدایان پیشکش می‌کردند. پیشکش‌ها با توجه به اعتقادات و باورهای مربوط به خدایان مختلف به صورت‌های گوناگون اهداء می‌شدند. علاوه بر باورها، موقعیت مکانی نیز در انتخاب نوع هدایای نذری و بازتولید یا تولید باورها مؤثر بوده‌اند.

تنها پژوهش کمی که در زمینه نذر مشاهده شد مربوط به لطفی قهرمانلو (۱۳۹۱) با عنوان «مقاصد و نیت نذردهندگان نسبت به نتایج رفاهی» بود. یافته این تحقیق، که به روش پیمایش و ابزار پرسشنامه و حجم نمونه ۳۰۳ نفر انجام شده، این است که متغیرهای سن، سواد، جنس، شغل، میزان استفاده از رسانه‌های گروهی بر تفکر و اندیشه، مقاصد و نتایج رفاهی نذورات در جهت خیر جمعی، تأثیری ندارند بلکه عادات تاریخی نذردهندگان است که بر شیوه عمل و کنش آن‌ها در زمینه نحوه نذری دادن و نذر کردن اثر می‌گذارد. این موضوع باعث شده در شرایط کنونی از ظرفیت‌ها و کارکردهای رفاهی و توسعه‌ای نذرهای مالی در جهت خیر عمومی کاسته شود.

۳. مرور مفهومی و نظری

معنای نذر در لغت‌نامه دهخدا به معنای آنچه شخص با شرط صورت گرفتن کاری یا چیزی و یا بدون هیچ شرطی بر خود واجب می‌کند تعریف شده است (دهخدا، ۱۳۴۱، ۴۱۶). در تحریرالوسیله نیز تعریف نذر به شرح زیر آمده است:

نذر، التزام به کاری است برای خدای متعال به گونه‌ای مخصوص؛ و به مجرد نیت منعقد نمی‌شود، بلکه حتماً باید با صیغه باشد. و «صیغه» چیزی است که مفاد آن قرار دادن فعل یا ترکی بر ذمه‌اش برای خدای متعال است، به این که بگوید: «لله» (برای

خدا) بر من است که روزه بگیرم ... تفاوت نذر و عهد در این است که در عهد فرد تنها نیت می‌کند و صیغهٔ مربوط به نذر را نمی‌خواند و ترک این عهد حرام نیست بلکه مکروه است. نذر بر یکی از انواع نذر برّ، نذر زجر، نذر استدفاع دلالت می‌کند و احکام فقهی خاصی نیز دارد (تحریر الوسیله، جلد دوم، ۱۲۴).

علاوه بر تعریف فقهی نذر لازم است با مراجعه به دیدگاه‌های نظری جامعه‌شناسی مفهوم جامعه‌شناسی نذر و تبیین کنش‌های معطوف به نذر را در یک چارچوب نظری منسجم ارائه نماییم.

به عقیده ماکس وبر (۱۳۷۴، ۲۸، ۲۹) کنش‌های اجتماعی به چهار دسته تقسیم می‌شوند که با عنایت به پدیدهٔ نذر می‌توان این کنش‌ها را به شرح ذیل صورت‌بندی کرد:

۱. کنش عقلانی معطوف به هدف. کنش‌گر رفتار مجموعه عوامل بیرونی و سایر کنش‌گران را در نظر می‌گیرد و بر مبنای آن در جهت نیل به هدف بیرونی اقدام به کنش می‌کند. مانند کسی که برای کسب منزلت اجتماعی نذر می‌کند که به تعداد زیادی از افراد فامیل و یا آشنایان در ماه رمضان افطاری بدهد.

۲. کنش عقلانی معطوف به ارزش. کنش‌گر با توجه به یک باور یا مجموعه‌ای از ارزش‌های مذهبی، اخلاقی، زیبایی‌شناختی و... اقدام به کنش می‌کند و در آن هیچ عامل یا هدف بیرونی دیگری را دنبال نمی‌کند و تنها همان باورهای آگاهانه و ارزش‌ها برایش مهم هستند. مانند کسی که برای کسب رضای خدا و یا نوع دوستی نذر می‌کند به صورت مخفیانه و گمنام برای افطار در ماه رمضان بین فقرا غذای نذری پخش کند.

۳. کنش عاطفی. کنش‌گر بر اساس حالات عاطفی خود و یا تمایلات خاص عاطفی تصمیم می‌گیرد کنش خاصی را انجام دهد. برای مثال، شخصی در حالت اضطراب و نگرانی و شخصی درحالتی که به شدت عصبانی است و به عبارتی عواطف و احساسات او برانگیخته شده است، نذری را به گردن می‌گیرد. حالت اول مانند مادری که فرزندش را در دام بیماری خطرناکی می‌بیند و حالت دوم مانند کسی که نذر لجاج می‌کند.

۴. کنش سنتی. این کنش ناشی از گرایش به سنت‌هاست و به صورت عادت‌های طولانی مدتی درآمده که فرد بدون آگاهی از علت آن کنش در زمان گذشته و بدون در نظر

گرفتن درست یا نادرست بودن، دست به کنش می‌زند. مانند کنش‌گری که چون همیشه مشاهده کرده اکثر مردم به‌عنوان نذر غذا توزیع می‌کنند، او هم همین رویه را ادامه می‌دهد. همانطور که ذکر شد کنش نذر در هر چهار دسته قرار می‌گیرد و حتی در اکثر موارد ترکیبی از دو یا چند نوع کنش است.

نکته قابل ذکر و مهم در اینجا این است که منظور وبر از کنش عقلانی، عقلانیت به معنای عام، یعنی استفاده از عقل برای سودمند و مفید بودن کنش، نیست بلکه منظور او از عقلانیت در اینجا تنها عقلانیت ابزاری و استفاده از حساب و کتاب‌های عقلانی برای انجام کنش است. به عبارتی از دیدگاه وبر تمامی کنش‌های دینی اعم از عقلانی، عاطفی و سنتی براساس جهان‌بینی و درک افراد از هستی بوده و همچنین حامل اخلاق دینی و ارزش‌های دینی هستند و در نتیجه عاقلانه و فهمیدنی هستند (آرون، ۱۳۹۳).

باورها و ارزش‌ها به کنش نذر و روابط اجتماعی حاصل از آن جهت داده و آن‌ها را هدایت می‌کنند (وبر، ۱۳۷۴، ۳۲). وبر استدلال می‌کند که منشأ ارزش‌ها نظام‌های مشروع در هر جامعه هستند.

به اصول و قوانین و ضابطه‌هایی که نحوه فعلیت بخشیدن کنش‌های اجتماعی و معانی ذهنی حاصل از آن‌ها و یا نگرش و عقاید کنش‌گران را تعیین می‌کنند، نظام گفته می‌شود (وبر، ۱۳۷۴، ۳۷). یک کنش‌گر می‌تواند هم‌زمان تحت تأثیر چند نظام مشروع مختلف به کنش‌های خود جهت بخشد و در اغلب موارد کنش‌گران کاملاً آگاه نیستند که تحت تأثیر کدام نظام یا نظام‌ها هستند. باورهای جهت‌دهنده به کنش نذر ریشه در نظام‌های سنتی، عاطفی، عقلانی و قانونی دارند. نظام قانونی در مواردی این کنش را حمایت می‌کند (ماده ۳۳ قانون مدنی، ماده ۳۸ قانون مالیات‌های مستقیم، بند ۳ ماده ۲۴ قانون مالیات‌های مستقیم).

با در نظر گرفتن هدف این مقاله مبنی بر کسب آگاهی و شناخت از چگونگی نذر و بررسی موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی در جهت اهداف توسعه‌ای جامعه، هم معانی ذهنی و چگونگی تفسیر و بازتفسیر کنش‌گران و کارکردهای فردی نذر اهمیت دارد و

هم شرایط اجتماعی موجود و کارکردهای اجتماعی نذرهای مالی. از این رو، در این مقاله از نظریاتی که بیشتر تلفیقی هستند استفاده شده است؛ از جمله نظریه کنش وبر^۱ و نظریه فرهنگ‌گرا-نمادگرای کلیفورد گیرتز^۲. گیرتز (۱۹۷۳) دین را متشکل از دو بخش می‌داند که در مجموع سبب ایجاد خلیقات و انگیزه‌های نسبتاً پایداری برای شکل‌دهی به کنش‌های اجتماعی اعضای جامعه می‌شوند: نخست، نظامی از نمادهای برخاسته از جهان‌بینی خاص آن دین است. این نمادها هم «الگوی از» امر قدسی و ماورائی، آن‌گونه که هست، ارائه می‌دهند و هم «الگوی برای» آنچه انسان باید باشد و باید رفتار کند. دوم، مناسک که مفاهیم مربوط به نظم عمومی هستی را تبدیل به واقعیت‌های ملموس می‌کنند و به این صورت نمادها معنا پیدا می‌کنند. مناسک در دیدگاه گیرتز از اهمیت بالایی برخوردارند.

با توجه به آنچه ذکر شد، نذر کنش اجتماعی و معطوف به رفتار دیگران در گذشته، حال و یا آینده است. این کنش می‌تواند عقلانی هدفمند^۳، یا ارزشی^۴ و عاطفی هدفمند^۵، ارزشی^۶ یا سنتی^۷، و یا ترکیبی از آن‌ها باشد و در جامعه دارای کارکردهای فردی و اجتماعی به این شرح است: معنابخشی و هدف‌بخشی به زندگی، کسب خودشکوفائی و شخصیت متعالی فردی، دستیابی به کمال اخلاقی-اجتماعی، انسجام و همبستگی اجتماعی، تعیین میزان انطباق و فعلیت‌بخشی دین با جامعه، ایجاد نظم عمومی، مشروعیت‌بخشی به سلسله‌مراتب قدرت‌های اجتماعی، ایجاد امکان نقد فعال و پویا در جهت سازگاری و انطباق با الزامات اجتماعی درونی-بیرونی و حفظ جامعه.

پدیده نذر در جوامع بشری به‌عنوان یکی از بنیان‌های دینی باقی خواهد ماند اما روش‌های انجام آن تغییر خواهد کرد. شایان ذکر است که در باب نذر هیچ نظریه مستقیمی وجود ندارد.

1. Max Weber
2. Clifford Geertz
3. Purposive-Rational action
4. Rational-value action
5. Purposive-affectual action
6. Value-affectual action
7. Traditional action

نظریه‌های مربوط به هدیه‌های سنتی-مذهبی مانند جبران و پتلاچ^۱ اشاره کرد. مناسک و تشریفاتی از دهش که هدف آن بخشیدن برای دادن نیست، بلکه دادن برای کسب قدرت، تسلط یافتن یا بازگشت است. برای نمونه، پتلاچ بخشش سخاوت‌مندانانه‌ای نیست، بلکه دهش دوسویه‌ای است که اغلب با مبارزه‌طلبی همراه است. پتلاچ جدال بین هدیه‌دادن و جبران‌کردن را به جریان انداخته و تداوم می‌بخشد. جشن‌هایی که در آن‌ها صاحب‌مجلس به شدت به بخشش اموال خود می‌پردازد تا نشان دهد می‌تواند این کار بکند و با نشان دادن قدرت و ولخرجی و با امتیاز دادن به دیگران، امتیازات دیگری در زمانی دیگر به صورت مستقیم یا غیرمستقیم دریافت می‌کند (دوپوی^۲، ۱۳۸۵). پتلاچ با نذر متفاوت هستند زیرا در این مفاهیم کنش‌گر در جهت سایر کنش‌گران اجتماعی نوعی از مبادله انجام می‌دهد که در قبال آن‌ها نوعی پاداش دنیایی مثل منزلت، امتیازی خاص، جلب محبت، مزایای مالی و... را طلب می‌کند و یا با محاسبات عقلانی می‌داند این هدیه یا بخشش به نحوی در قالب کادوی تولد یا جهیزیه و... به او باز می‌گردد. اما در نذر کنش‌گر در حقیقت با خداوند یا نیروهای ماورائی مبادله می‌کند و در قبال اداء نذر خود انتظاری از مصرف‌کننده(گان) نذر ندارد.

۴. روش

بر پایه پارادایم کیفی و با رویکرد تفسیری، استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و به‌کارگیری روش تحلیل مضمون^۳ برای توصیف و تحلیل سؤالات تحقیق استفاده شده است.

۱-۴. نمونه‌گیری و گردآوری اطلاعات

به منظور حصول به نمونه‌ای متنوع‌تر و جامع، پدیده نذر و روش‌های به‌جا آوردن آن، هم از منظر کنش‌گران فعال در حوزه نذر و خیریه و هم از منظر مردم عادی که شخصاً کنش نذر را تجربه کرده‌اند، بررسی می‌شود و این به معنای ایجاد دو گروه متمایز از هم نیست. براساس منطق نمونه‌گیری ترکیبی پایه^۴ در تحقیقات کیفی (جلالی، ۱۳۹۱؛ محمدپور،

1. potlatch
2. Dupuy
3. thematic analysis
4. combination or mixed purposeful sampling

صادقی، و رضایی، ۱۳۸۹)، از دوروش نمونه‌گیری هدفمند و اتّفاقی استفاده شده و در نهایت یک نمونه تا حد ممکن جامع و مرتبط با موضوع مورد بررسی به دست آمد. این نمونه شامل ۸ نفر از خیرین فعال در حوزه نذرهای مالی مشارکتی که با تماس قبلی و کسب هماهنگی‌های لازم به محل کار یا منازل آن‌ها مراجعه شد و ۱۰ نفر از شهروندان عادی که با مراجعه به برخی خیابان‌ها در نقاط مختلف شهر مشهد مثل خیابان‌های جنت، طبرسی و بلوار وکیل آباد، کوشش، برخی اماکن عمومی مانند مسجد، در مانگاه، فروشگاه و برخی منازل مسکونی در نقاط مختلف به صورت اتّفاقی حضور داشتند، وارد جمعیت نمونه شده و در همان اماکن، محل نسبتاً مناسبی یافته می‌شد و مصاحبه بدون عجله و شتاب صورت می‌گرفت).

جدول شماره (۱). نمونه مورد مطالعه

شماره مصاحبه	جنس	سن	شغل
۱	مرد	۴۳	استاد حوزه
۲	زن	۶۱	خانه‌دار
۳	زن	۲۵	مدیر رستوران/ دانشجو
۴	زن	۲۵	خیاط
۵	مرد	۳۱	کارگر (پیمان کار شرکت برق)
۶۵	زن	۶۱	خانه‌دار
۷	زن	۶۰	خانه‌دار/ مدیر دوره قرآن و صندوق نذر
۸	زن	۶۶	خانه‌دار
۹	مرد	۴۷	مدیر خیریه / آزاد
۱۰	زن	۴۵	استاد دانشگاه/ مدیرعامل خیریه
۱۱	مرد	۵۷	پزشک/ مدیر خانه کودکان بی سرپرست
۱۲	زن	۴۷	کارمند آموزش و پرورش
۱۳	مرد	۵۰	کارمند آموزش و پرورش (نابینایان)
۱۴	زن	۶۲	خانه‌دار/ مدیر خیریه
۱۵	زن	۶۹	خانه‌دار/ مدیر خیریه
۱۶	زن	۴۲	خانه‌دار/ خیر فعال
۱۷	مرد	۶۲	بازنشسته
۱۸	زن	۲۲	دانشجو

در این میان سعی شد که نمونه‌ها از هر دو جنس، از همه اقشار (پایین، متوسط و بالا) و سنین مختلف انتخاب شوند. به همین دلیل با توجه به محل سکونت یا شغل افراد، نمونه‌گیری انجام شد. نمونه‌گیری و انجام مصاحبه‌ها تا اطمینان از اشباع نظری^۱ ادامه یافت. به عبارت دقیق‌تر، از مصاحبه دهم به بعد، دیدگاه‌ها، ارزش‌ها و تجربیات افراد تکرار می‌شدند. این تکرارها می‌تواند به دلیل جامعه‌پذیری طولانی مدت و درونی شدن ارزش‌های جمعی در زمینه نذر در کشور ما باشد که بین‌الذهانی بودن آن‌ها را تأیید می‌کند. با این وجود، برای کسب اطمینان، نمونه‌گیری و مصاحبه‌ها تا شماره هجده ادامه یافت.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه عمیق و نیمه‌ساختاریافته است و مدت زمان مصاحبه‌ها حدوداً بین سی دقیقه تا یک ساعت و بیست دقیقه بوده است.

در مصاحبه‌ها کشف معنای نذر از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان، میزان آگاهی آن‌ها از احکام نذر، کارکردهای نذرهای فردی و مشارکتی بوده است.

همچنین با مصاحبه عمیق فرایند(های) نذر کردن کنش‌گران، تعیین نظام(های) کسب ارزش‌های مربوط به نذر، مقایسه انواع روش‌های نذردهی از حیث کارکرد از دیدگاه کنش‌گران، بررسی تغییرات (در صورت وجود) روش‌های نذردهی کنش‌گران در طول زمان، بررسی دلایل این تغییرات و تجربیات و روش‌های به کار گرفته شده در نذرهای مالی مشارکتی موفق مورد توجه قرار گرفته است.

۲-۴. روایی و پایایی

بر اساس معیارهای مد نظر در روش کیفی (براون و کلارک^۲، ۲۰۰۶؛ نول، نوریس، وایت و مولز^۳، ۲۰۱۷؛ لینکلن و گیوبا^۴، ۱۹۸۵) اقدامات ذیل صورت گرفت:

اعتباربخشی^۵ (اعتماد به حقیقت یافته‌ها). با ارائه مدارک موجود در داده‌ها، مانند شیوع یک موضوع معین در میان مشارکت‌کنندگان درخصوص اعتباربخشی و رابطه منطقی،

1. saturation
2. Braun & Clarke
3. Nowell, Norris, White, & Moules
4. Lincoln & Guba
5. Credibility

تفسیرها و نتایج دقت لازم انجام شده است. به علاوه برای یافتن تضادهای احتمالی در میان مضمون‌ها و نتایج، هر مضمون با کل داده‌ها و دیگر مضامین مورد ارزیابی و بازبینی قرار گرفت. این مقایسه منطقی در میان شبکه مضامین و مجموعه داده‌ها به‌عنوان یک کل نیز انجام شد تا مشخص شود که آیا شبکه مضامین پیشنهاد شده، معانی آشکار و پنهان در کل داده‌ها را به‌طور دقیق نشان می‌دهند یا خیر.

صحه‌پذیری^۱ (میزانی که یافته‌های یک مطالعه بر اساس داده‌های حاصل از پاسخ‌دهندگان ایجاد شده است و نه براساس تعصب، انگیزه و یا علاقه محقق). برای کسب اطمینان از بساخت‌ها و مقایسه‌ها محقق از تعاریف و تفسیرهای مشارکت‌کنندگان، از داوری مشارکت‌کنندگان و متخصصان در دو مرحله استفاده شد: در مرحله اول، در طول انجام مصاحبه از همه آن‌ها در مورد جواب‌هایشان سؤال می‌شد که «آیا منظور شما این است که...» و یا اینکه «پس من بر اساس صحبت‌های شما این‌گونه متوجه شدم که...»، آیا درست متوجه شدم یا خیر؟» در مواردی که مشارکت‌کننده منظور دیگری داشت توضیح بیشتری ارائه می‌کرد و به این صورت هم درک دیدگاه وی بیشتر می‌شد و هم ابعاد موضوع مورد سؤال کامل‌تر می‌گردید؛ در مرحله دوم، پس از اتمام مصاحبه‌ها و انجام مراحل کدگذاری، نتایج و تفسیرها برداشت‌ها به آن دسته از مشارکت‌کنندگان که در دسترس بودند مراجعه نموده و نظر آن‌ها را در مورد نتایج پرسیدیم و آن‌ها تأیید کردند. به همین صورت به افراد متخصص مانند روحانیان و خیرین و اساتید و محققان مراجعه شد و از داوری آن‌ها در مورد نتایج استفاده شد.

۳-۴. انتقال پذیری و قابلیت پذیرش و سودمندی^۲

در طول انجام تمامی مراحل از نظرات اساتید و پژوهشگران بهره گرفته شد:

قابلیت اطمینان^۳ (نشان می‌دهد که روند تحقیق و یافته‌ها سازگار هستند). به‌وسیله دقت بسیار در نحوه گردآوری اطلاعات و دست‌یابی به نتایج صحیح در طول مصاحبه‌ها و

1. Confirmability
2. Transferability, Acceptability & Usefulness
3. Dependability

کدگذاری‌ها و ارائه توصیفی غنی و ثبت سوابق ممیزی^۱ و مراحل گام‌به‌گام کدگذاری همراه بود و بازبینی‌های مکرر صورت گرفت تا از صحت نتایج اطمینان حاصل گردد. در نهایت برای تحلیل داده‌ها بر اساس روش تحلیل مضمون با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا^۲، مراحل اصلی کدگذاری طی سه مرحله استخراج مضامین پایه^۳، مضامین سازمان‌دهنده^۴ و مضامین فراگیر^۵ انجام شد و سپس قالب مضامین و در نهایت شبکه مضامین استنتاج گردید (براون و کلارک، ۲۰۰۶).

۵. یافته‌ها

جمعیت نمونه شامل ۷ مرد و ۱۱ زن ۲۱ تا ۶۶ ساله بوده است که در مشاغل مختلفی مانند روحانی، پزشک، استاد (دانشگاه/حوزه)، کارمند (دولتی/خصوصی/شاغل/بازنشسته)، کارگر، مشاغل آزاد، خانه‌دار و دانشجو داشته‌اند.

ابتدا میزان آگاهی مشارکت‌کنندگان از نذر بر مبنای میزان اطلاع آن‌ها از تعریف فقهی نذر، احکام، آیات و روایانی که در این باب می‌دانستند سنجیده شد. لازم به ذکر است که این آگاهی با سایر ابعاد آگاهی آن‌ها ارتباطی ندارد. بر اساس مشاهدات، هیچ کنش‌گری که در زمینه نذر ناآگاه باشد وجود نداشت زیرا همه آن‌ها در زیست‌جهانی زندگی می‌کنند که به دلیل ارزش‌های دینی-اجتماعی به دفعات با این پدیده روبه‌رو شده‌اند. بنابراین، کنش‌گران به دودسته گروه‌بندی شدند: کنش‌گران آگاه، که کاملاً با نذر و احکام و روایات و آیات آن آشنا بودند؛ و کنش‌گران نیمه‌آگاه، که از احکام یا آیات یا روایات مربوط به نذر اطلاع کافی نداشتند. از آنجا که میزان آگاهی ارتباطی به تخصص و فعالیت در حوزه خیریه‌ها و نذورات نداشت برخی مشارکت‌کنندگان عادی در گروه آگاهان قرار گرفتند و برعکس. گزیده‌ای از این یافته‌ها را در جدول شماره (۲) آمده است. نکته جالب این است

1. Thick Description and recording of Audit Trails
2. Maxqda12

۳. نکات مهم و کدهای اولیه که بیشتر جزئیات حاکم بر متون و داده‌ها را نشان می‌دهند.
۴. مضامینی که از تلخیص و ادغام مضامین پایه حاصل می‌شوند.
۵. مضامین کلی که اصول حاکم بر متون و داده‌ها را نشان می‌دهند.

که به جز دو نفر (۲) امتحان الهی افراد و ۵ رفع نیاز و کمال اخروی فردی)، سایر کنش‌گران معتقد بودند که هدف خداوند از نذرهای مالی، که شکلی از انفاق است، علاوه بر خودشکوفائی، رفع فقر در جامعه است.

جدول شماره (۲). معنای نذر و هدف خداوند از انفاقاتی مانند نذرهای مالی از دید مشارکت‌کنندگان

مصابحه‌شونده	میزان آگاهی	نمونه گزاره‌های معنای نذر	نمونه گزاره‌های هدف خداوند
۱		«نذر عبارت است از آن کاری که انسان ملتزم می‌شود به انجام کاری خوب یا اینکه کار منکری را ترک کند. نوعی التزام و عهد است که می‌بندد که فعلی راجع را انجام دهد. برای نمونه، پیاده پرورد کربلا... نذر سابقه‌ای در زمان رسول اکرم(ص) دارد که ما بر حسب سیره ایشان نذر می‌کنیم... این یک روش بسیار خوبی است به‌خصوص اگر انسان وارد عرصه اجتماعی شود... حالا نذر که خود دو رکن دارد یکی برای خداست و دیگری بر من واجب است... صیغه که حتماً هم لازم نیست به عربی باشد می‌تواند به فارسی هم باشد...» (مصاحبه‌شونده ۱)	«به‌دنبال این است که می‌خواهد فقر را از جامعه ریشه‌کن کند...» (مصاحبه‌شونده ۱)
۷ و ۸ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵	آگاه (۹ نفر)	«نذر مانند بقیه احکامی که در دین اسلام داریم یک دستور است... نذر مثلاً احکامش این است که... ولی ما نذر داریم که دو جور است. یک نذر داریم مشروط است... این می‌شود نذر زجر...» (مصاحبه‌شونده ۷)	«چون خدا می‌گوید که من مشکلات همه شما را به‌دست خودتان حل می‌کنم. یعنی من بتوانم یک گرفتاری را برطرف کنم...» (مصاحبه‌شونده ۷)
		«نذر هم باید خطبه داشته باشد... اکثر نذرهای باطل است. شما بروید پیش علمای بزرگ می‌گویند اکثر نذرهای باطل است... مثلاً اگر می‌خواهم نذر کنم باید به جیب خودم و یا شوهرم نگاه کنم... و وظیفه من است که آن را ادا کنم و اگر نتوانم بر گردنم است و وظیفه دارم سه روز روزه بگیرم... اگر کسی خطبه نخواند این می‌شود عهد...» (مصاحبه‌شونده ۱۴)	«که به مردم کمک کند، دست یک مستضعفی را انسان بگیرد. برود یک مستضعفی را کمک کند...» (مصاحبه‌شونده ۱۴)
		«نذر به نظر من به انسان انگیزه می‌دهد که برای مشکلاتش بیشتر ارتباط پیدا کند با خدا و بر اساس اعتقاداتش... بعد خدا... با این نذر هم مشکل مرا حل می‌کند و هم مشکل او را...» (مصاحبه‌شونده ۱۵)	«نظر شخصی من رفع نیاز مستمندان. می‌توان گفت که بازتوزیع ثروت در جامعه...» (مصاحبه‌شونده ۱۵)

مصحح‌شونده	میزان آگاهی	نمونه گزاره‌های معنای نذر	نمونه گزاره‌های هدف خداوند
۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۶ و ۹ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ و	نیمه آگاه (۹ نفر)	«مردم حاجتی دارند نذر می‌کنند. یک چیزی خواستم نذر کردم. مریضی داری حاجتی داری مثلاً ما خودمان یک بار فرزندمان مریض بود نذر کردیم، اینطور چیزها... نه ما صیغه‌ای نیستیم، همینطوری توی دل خودمان می‌گوییم...» (مصاحبه‌شونده ۲)	«خدا می‌خواهد همه را امتحان کند...» (مصاحبه‌شونده ۲) «برای اینکه یکی دیگر بباید و دست او را بگیرد و به او کمک کند که فقیر نباشد... منظور از نذر این است که به یکی کمک کنیم...» (مصاحبه‌شونده ۴) «نذر که کلاً به‌خاطر خود شخص است نه به‌خاطر مردم... به‌خاطر آخرت است...» (مصاحبه‌شونده ۵)
		«یک پیمان و عهد است که با خدا می‌بندیم که یا وقتی چیزی خواستیم و یا جلوتر از اینکه آن چیز برآورده شود کاری را انجام می‌دهیم و از دعای آن طرف کار ما درست می‌شود. یعنی نذر نوعی مبادله است...» (مصاحبه‌شونده ۴)	«نذر که کلاً به‌خاطر خود شخص است نه به‌خاطر مردم... به‌خاطر آخرت است...» (مصاحبه‌شونده ۵)
		نذر زیارتی می‌رویم... نذر می‌کنیم و وقتی برآورده شدن نذرمان را ادا می‌کنیم، حالا گوسفندی باشد هرچه که باشد نذرش را ادا می‌کنیم... (۵)	به خاطر این است که اختلاف طبقاتی زیاد نشود توی جامعه و اتفاقاً اینها در ظاهر شخصی است و آن چیزهایی که در اصل توصیه شده برای اجتماع است و هدف تنها خدمت به خلق است...» (مصاحبه‌شونده ۱۶)
		نذر یک قرارداد است که آدم با یکی می‌بندد و می‌خواهد به آن وفادار باشد... اصلاً خدا توی قرآن نذر نگذاشته است. کجا گذاشته است؟... (مصاحبه‌شونده ۱۶)	

در جدول شماره (۳) نظام‌هایی که مشارکت‌کنندگان ارزش‌های مربوط به نذر و شیوه‌های نذردهی خویش را درونی کرده‌اند، در دو دسته عقلانی و عاطفی تعیین شده است. از آنجا که نظام سنتی در تمامی موارد مشاهده شد، این نظام جداگانه دسته‌بندی نشد. بر اساس یافته‌ها تنها نظامی که هیچ تأثیری در ارزش‌ها و باورهای کنش‌گران ندارد نظام قانونی می‌باشد. همچنین نوع کنش آن‌ها بر اساس شیوه‌های نذردهی‌شان مشخص شد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، نوع کنش با نوع نظام‌های ارزشی درونی شده کاملاً انطباق دارد.

جدول شماره (۳). نظام‌هایی که مشارکت‌کنندگان ارزش‌های مربوط به نذر و شیوه‌های نذردهی خویش را درونی کرده‌اند

شماره مصاحبه	نوع کنش	نظام اخذ ارزش‌های نذر	گزاره‌های نمونه
۱			«حوزوی هستم؛ اساساً دستوراتی که خدا داده به دنبال این است که می‌خواهد فقر را از جامعه ریشه کن کند، نذرهای من بیشتر در بعد خدمات به جامعه بوده؛ غالباً همان بعد اجتماعی را در نظر می‌گیرند که بتوانند خدمتی هم به خلق داشته باشند. مثلاً در قالب اطعام» (کنش عقلانی / مصاحبه‌شونده ۱)
۳ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶	عقلانی معطوف به هدف و ارزش + سنتی (۱۲ نفر)	عقلانی و سنتی	طبیعی است که اول و بیشتر در داخل خانواده؛ نذر یک سابقه‌ای در زمان رسول اکرم (ص) دارد که ما بر حسب سیره ایشان نذر می‌کنیم؛ البته برای حضرات ائمه نیز سعی کرده‌ام نذرهایی داشته باشم یا نذر اطعام داشتم که روضه‌ای در منزل خوانده شود و اطعامی هم بشود (کنش سنتی / مصاحبه‌شونده ۱). «از وقتی که خود قرآن را خواندم، مطالعاتم را روی قرآن و حدیث انجام دادم واقعا با شکل دیگری از نذر که نذر واقعی است آشنا شدم؛ ... نذر یک ثروت خیلی بزرگ است در مملکت ما که اگر به مسیر درستش بیفتند باور کنید خیلی از مسائل اجتماعی ما حل می‌شوند» (کنش عقلانی / مصاحبه‌شونده ۱۱). «طبیعتاً از کودکی این نذرهای نه صرفاً اسلامی بلکه نذرهای اجتماعی که از مادر بزرگم و پدر بزرگم و مادرم و... می‌کردند آشنا بودم؛ این روش‌ها روش‌هایی سنتی است. اینکه خیلی از نذرها می‌رود سراغ خوراکی... ما آمده‌ایم آن را یک مقداری با فرهنگ خودمان که در واقع فرهنگ گذشته ایران بوده و ربطی به متن قرآن نداشته کمی قاطی کرده‌ایم. بعد به سبب رابطه ما با اروپا کمی هم از فرهنگ آن‌ها با نذرهای ما قاطی شده است؛ مثلاً نذرهای مسیحی که در روزهای یکشنبه در داخل کلیسا سوپ می‌داده‌اند و در حقیقت این یکی از روش‌های جذب مسیحیان بوده است؛ اینها تأثیر سنت است» (کنش سنتی / مصاحبه‌شونده ۱۱). «من عقیده دارم که هیچ وقت با کار کردن به تنهایی به جایی نمی‌رسیم بلکه با دعا کردن با نذر کردن... باید دعای کسی باید پشت سرت باشد تا کارت درست شود؛ آش نذر ابوالفضل کردم یعنی ابوالفضل بچه‌مان را شفا داد یا به مستحقی غذا بدهیم بعد او که برایمان دعا کند کار ما درست می‌شود» (کنش عاطفی / مصاحبه‌شونده ۴). «ما سنتی که بزرگ شدیم و همیشه به ما گفته‌اند خدا و پیغمبر (ص) در خانواده؛ بیشتر نذر غذا داشته‌ایم. یعنی شکمی را سیر کنیم یا به مستحقی غذا بدهیم بعد او که برایمان دعا کند کار ما درست می‌شود» (کنش سنتی / مصاحبه‌شونده ۴). «برای دیگ امام حسین نذر می‌دهم. مثلاً توی محله‌مان یک نفر هست که شله می‌دهد من هر سال نخودش را می‌دهم. سالی بیست کیلو بیست و پنج کیلو من نخود می‌دهم برای امام حسین» (کنش عاطفی / مصاحبه‌شونده ۱۷). «مردم توی جامعه یا توی امام‌زاده می‌بینند من هم هر سال نذری ام را می‌دادم» (کنش سنتی / مصاحبه‌شونده ۱۷).
۲	عاطفی معطوف به هدف و ارزش + سنتی (۶ نفر)	عاطفی و سنتی	

همان‌طور که در جدول شماره (۴) مشاهده می‌شود تعدادی از مشارکت‌کنندگان تجربه زیسته فقر داشتند (برخی به‌طور مستقیم و بعضی به‌صورت غیرمستقیم و در اثر تعامل با افراد دیگر) و تعدادی از آن‌ها چنین تجربه‌ای نداشتند.

جدول شماره (۴). تجربه زیسته فقر در میان مشارکت‌کنندگان

مشارکت‌کننده	تجربه زیسته
۳ و ۵ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۸	دارند (۱۰ نفر)
۲ و ۴ و ۷ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۷	ندارند (۸ نفر)

در جدول شماره (۵)، کارکرد نذرهای انفرادی و گروهی از دیدگاه مشارکت‌کنندگان ذکر شده است. در مجموع، ۱۳ کارکرد برای نذر در مصاحبه‌ها قابل تشخیص بود که هرکدام از آن‌ها به دفعات تکرار شده‌اند. بر اساس یافته‌ها، نذرهای گروهی تمامی کارکردهای نذرهای انفرادی را دارند، در صورتی که ۴ کارکرد آخر تنها به نذرهای جمعی و مشارکتی تعلق دارند. یعنی نذرهای گروهی کارکردهای بیشتر و جامع‌تری دارند. در هر ردیف علامت مثبت (+) به معنای وجود کارکرد و علامت منفی (-) به معنای عدم وجود یک کارکرد در ردیف مربوطه است.

جدول شماره (۵). کارکرد نذرهای فردی و جمعی

ردیف	کارکرد	نذرهای فردی	نذرهای گروهی
۱	بازتولید ارزش‌های دینی	+	+
۲	افزایش همبستگی	+	+
۳	انطباق و فعلیت‌بخشی دین با جامعه	+	+
۴	ایجاد آرامش، امید و صبر فردی	+	+
۵	خدمت به عزاداران	+	+
۶	کسب کمال اخلاقی-اجتماعی	+	+
۷	ایجاد معنا و هدف برای زندگی	+	+
۸	نزدیکی به خدا	+	+
۹	رفع مشکل دیگران	+	+

ردیف	کارکرد	نذرهای فردی	نذرهای گروهی
۱۰	افزایش بهره‌وری	-	+
۱۱	کسب توسعه دنیوی-اخروی	-	+
۱۲	ایجاد آرامش و نظم عمومی	-	+
۱۳	انطباق و سازگاری دین با الزامات اجتماعی	-	+

دلایلی که مشارکت‌کنندگان برای عدم مشارکت در نذرهای مالی گروهی که در جهت خیر عمومی هستند ذکر کرده‌اند با ذکر دفعات تکرار هرکدام در جدول شماره (۶) آمده است. در این مرحله، علاوه بر دیدگاه شخصی مشارکت‌کنندگان، از تجربیات مشارکت‌کنندگان متخصص در باب دیدگاه‌های سایر کنش‌گران اجتماعی که به‌خاطر موقعیت‌شان با آن‌ها در تعامل بوده‌اند نیز استفاده شده است. برای نمونه، روحانیون کنش‌گران باتجربه که در خیریه‌ها فعالیت داشتند یا دارای پست مدیریتی یا مشاوره‌ای بوده و در ارتباط با نذرهای جمعی با افراد زیادی سروکار داشته‌اند. بر اساس داده‌ها، در سطح خرد در مجموع ۱۸ دلیل تشخیص داده شد که در سطح کلان به چهار گروه از موانع دسته‌بندی شدند: ناکارآمدی آموزشی، مدیریتی، فرهنگی و اقتصادی. این موانع در نهایت منجر به کاهش مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی کنش‌گران در نذرهای مالی گروهی شدند.

جدول شماره (۶). موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی در نذرهای مالی از دیدگاه مشارکت‌کنندگان

ردیف	فراوانی	مضامین پایه	موانع
۱	۱۵۰	فقدان آموزش کافی و صحیح در باب ارزش‌های مطلوب ائمه و خداوند	آموزشی
۲	۱۱۰	ناآگاهی کنش‌گران از روش‌ها و ارزش‌های مطلوب دینی و فرهنگی	
۳	۹۸	ناآگاهی کنش‌گران از توانایی بکارگیری ظرفیت نذورات در توسعه	
۴	۱۱۹	ناآگاهی کنش‌گران از تأثیر نذورات بر دیگران و نسل‌های آینده	
۵	۳۳	عدم اولویت بندی نیازهای اجتماعی و اقتصادی توسط دانشگاه و حوزه	مدیریتی
۶	۱۲۰	عدم بروزرسانی و اطلاع‌رسانی روش‌های انجام مناسک دینی بر اساس اولویت‌ها	
۷	۷۰	کم‌توجهی مسئولین در استفاده بهینه از نذورات	
۸	۳۳	توزیع سلیقه‌ای متولیان نذورات	
۹	۵۶	موانع بروکراتیک و قانونی	
۱۰	۱۴	ناشناس بودن افراد و گروه‌های قابل اعتماد متصدی در امر نذورات	
۱۱	۱۵۵	بی‌اعتمادی	

موانع	مضامین پایه	فراوانی	ردیف
فرهنگی	تقدیرگرایی	۱۳	۱۲
	تعصب	۱۷	۱۳
	وجود برخی سوءکارکردها نظیر چشم و هم چشمی و تظاهر	۲۸	۱۴
	فقدان فرهنگ مراجعه به متخصص	۷	۱۵
اقتصادی	ناتوانی مالی	۲۵	۱۶
	گسترش دامنه فقر	۳۰	۱۷
	نداشتن تجربه زیسته در فقر یا مسکنت	۶	۱۸

همچنین بر اساس نظریه دانیل لرنر^۱ (۱۳۸۳)، برای تشخیص میزان آمادگی کنش‌گران در پذیرش شیوه‌های نو در جهت توسعه، براساس سنجش میزان همدلی آن‌ها به‌عنوان افراد انتقالی در مصاحبه‌ها از مشارکت‌کنندگان این سؤال پرسیده شد: «اگر شما رئیس جمهور بودید، هم قدرت داشتید و هم ثروت، آنگاه در زمینه نذرهای مالی چه اقدامی می‌کردید که از این طریق جامعه بتواند به سمت توسعه برود؟».

برخلاف زمانی که لرنر این آزمایش را در ایران انجام داد، اکنون پاسخگو بودن مشارکت‌کنندگان به این پرسش افزایش افراد انتقالی را نشان می‌دهد. به‌عبارتی، همه مشارکت‌کنندگان قادر بودند خود را در موقعیت دیگران فرض کنند. به‌عنوان مثال، پاسخ مشارکت‌کننده در مصاحبه (۴) این‌گونه بود: «خوب تبلیغات می‌کردم چون نمی‌توان یک‌دفعه بروی توی دل مردم و آن‌ها را عوض کنی. با همین تبلیغات باید هر کاری را کرد». از سوی دیگر، در طی مصاحبه‌ها «روند فعال‌سازی آگاهی» به‌منظور روشی برای رفع مانع اختلال در آموزش، آزمایش شد و نتیجه مثبت داشت. به این صورت که هر جا مشارکت‌کننده با کلمه «نمی‌دانم» پاسخ موردی را می‌داد، با سؤال‌های خاص، بسته به شرایط و پاسخ‌های مشارکت‌کننده و بدون تلقین پاسخی معین، سعی شد ارزش‌ها و باورهای دینی-فرهنگی با روش انجام نذرهای مالی، مسئولیت‌پذیری یا مشارکت اجتماعی در ذهن آن‌ها به هم مربوط شوند و سپس برای اطمینان محقق از برداشت و تفسیر صحیح پاسخ مشارکت‌کننده، بسته به ادبیات به کارگرفته شده هر یک از آن‌ها، مجدداً پاسخ

1. Lerner

به صورت سؤال پرسیده شد تا علاوه بر اطمینان یاد شده توضیحات بیشتری هم کسب شود. نمونه‌ای از این روند ذکر می‌شود:

سؤال. اعمالی نظیر نذر می‌تواند افراد اجتماع را به هم نزدیک کند؟
جواب. نمی‌دانم.

سؤال. الان شما با این خانم‌هایی که در صندوق نذر مشارکت می‌کنید احساس تان قبل از عضو شدن در صندوق با بعد از عضو شدن یکی است؟
جواب. نه خیلی بیشتر شده. احساس نزدیکی و همکاری و دوستی بیشتری نسبت به آن‌ها پیدا کرده‌ام.

سؤال. یعنی به هم نزدیکتر شده اید؟
جواب. بله مثلاً اگر کسی مریض باشد ختم قرآن نذر کرده باشد همه با هم همکاری می‌کنیم و با هم جزءها را سی نفره می‌خوانیم و بعد هم برایش دعا می‌کنیم او هم خوشحال می‌شود از این کمک ما و از دعا‌های ما، ما هم کار خیری انجام می‌دهیم. همبستگی این طوری خیلی بیشتر می‌شود.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌ها بیان می‌کنند در روند جامعه‌پذیری، افراد با قرار گرفتن در محیط خانواده و سپس گروه‌های اجتماعی بزرگ‌تر با انواع نظام‌های ارزشی مربوط به نذر مواجه می‌شوند. اما تنها آن دسته از ارزش‌ها را درونی می‌کنند که به وسیله‌کنش یا مناسک آن‌ها را لمس کرده و پاداش کسب کنند. به عبارتی، هر فرد از طریق ارزش‌ها، هنجارها، قصه‌ها و افسانه‌ها و... به صورت اجتماعی با نذر آشنا می‌شود و از طریق انجام مناسک، جهان‌بینی دینی با خلیقات مؤمنان هماهنگی و یگانگی پیدا می‌کند. به عقیده‌گیرتز، افراد بر اساس دلایل اجتماعی، روان‌شناختی و فرهنگی به شرکت در مناسک ترغیب می‌شوند و در طی فرایند مناسک «لحظه مقدّس» برای کنش‌گران اتفاق می‌افتد. لحظه مقدّس، آن لحظه‌ای است که فرد از دنیا و زندگی روزمره خویش جدا شده و امر قدسی را احساس می‌کند. در حقیقت به نوعی با آن امر قدسی یکی می‌شود و به باور و ایمان واقعی می‌رسد و آن را درونی می‌کند. به دلیل الزامی که باورهای مربوط به نذر در خود دارند که هم نشئت گرفته از

رضایت عقلانی حاصل از معنابخشیدن به هستی و مسائل مبهم زندگی است، و هم به صورت تعهدهای عاطفی و سرسپردگی و وفاداری به امور قدسی در مقابل منافع نذرکنندگان در دست‌یابی به خواسته‌هایشان، اعمال و کنش‌های آن‌ها را نیز یک‌شکل خواهد کرد. از این طریق، انسجام و نظم اجتماعی حاصل می‌شود. در طی این مسیر برخی از کنش‌گران به وسیله بازاندیشی حاصل از تجربه زیسته یا مواجهه با منطق و فلسفه یک نظام خاص آن را آگاهانه درونی می‌کنند و نوع کنش آن‌ها بر مبنای این آگاهی از پایداری و کارکرد بیشتری نسبت به آن‌ها که به روش‌های سنتی و تحت‌تأثیر اجتماع نظام‌های معینی را درونی کرده‌اند، برخوردار است. یعنی همان‌گونه که گیرتز استدلال می‌کند، نذر از طریق ایجاد رابطه میان جهان‌بینی (جهان‌آن‌گونه که هست) و حیات اخلاقی (جهان‌آن‌گونه که تجربه شده) در جامعه امکان نقد فعالی را ایجاد می‌کند که به‌عنوان یک سازوکار برای سازگاری، انطباق و بازسازی بر اساس شرایط مختلف حیات اجتماعی استفاده می‌شود. این کارکرد، جامعه را از حالت ایستایی خارج کرده و به آن تحرک و پویایی می‌بخشد. از مقایسه جداول شماره (۲)، (۳) و (۴) معین می‌شود که نوع کنش افراد آگاه ترکیبی از عقلانی و سنتی است و به روش‌های نذردهی گروهی و مشارکتی در نذرهای مالی تمایل دارند. همچنین این گروه بیان می‌کردند که در برابر مسائل موجود در جامعه کاملاً احساس مسئولیت می‌کنند. برخی از این مشارکت‌کنندگان (۱۰ و ۱۱ و ۱۲) بیان می‌کردند در طی زندگی خود و با کسب آگاهی بیشتر از ارزش‌ها و فلسفه احکام، روش‌های نذردهی خویش را از عاطفی سنتی و انفرادی به سمت عقلانی سنتی و اجتماعی تغییر داده‌اند. سه استثناء در مشارکت‌کنندگان نیمه‌آگاه (۳ و ۹ و ۱۶) مشاهده می‌شود که با وجود نیمه‌آگاه بودن، کنش عقلانی و مشارکتی اجتماعی انجام می‌دهند. وجه مشترک همه آن‌ها داشتن تجربه زیسته است. به عبارتی، این مشارکت‌کنندگان عنوان می‌کردند به خاطر تجربه فقری که داشته‌اند و یا اینکه از نزدیک آن را مشاهده و لمس کرده‌اند، احساس مسئولیت کرده و روش‌های مشارکتی و اجتماعی را انتخاب کرده‌اند. تفاوت آن‌ها با سایر کنش‌گران نیمه‌آگاه، که تجربه زیسته فقر را دارند (۵ و ۶ و ۱۸) اما کنش عاطفی و انفرادی دارند، این است که در موقعیت‌هایی قرار گرفته‌اند که به‌لحاظ مالی و یا

شغلی توان لازم برای اقدامات گروهی و مشارکت را دارند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که تجربه زیسته، جایگزین نسبی برای آگاهی است.

بر اساس داده‌های حاصل از دیدگاه مشارکت‌کنندگان در جداول شماره (۲) و (۵)، هدف خداوند از انفاقاتی نظیر نذرهای مالی رفع فقر است و کارکردهای نذر گروهی به وضوح جامع‌تر از نذرهای مالی انفرادی است. بر این اساس، مشاهده می‌شود که در نظریات مربوط به مناسک دینی مانند نذر، به برخی کارکردها که در یافته‌های ما مشاهده گردید (خدمت به عزاداران، رفع مشکل دیگران، افزایش بهره‌وری، کسب توسعه در امور دنیوی) توجهی نشده است و از این منظر می‌توان این نظریه‌ها را گسترش داد.

از سوی دیگر، آزمون میزان همدلی در همه مشارکت‌کنندگان مشخص کرد که آن‌ها بر اساس نظریه لرنر جزء افراد انتقالی هستند که از ویژگی‌های بارز آن‌ها آمادگی برای پذیرش روش‌های جدید است. این موضوع با توجه به گسترش سواد عمومی و ابزارها و شبکه‌های ارتباطی-اجتماعی قابل درک است (لرنر، ۱۳۸۳).

اینجا این سؤال مطرح می‌شد که چرا برخی از آن‌ها با وجود این باورها، در برابر مسائل اجتماعی احساس مسئولیت نکرده و در نذرهای مالی مشارکتی که در جهت خیر عمومی کارگشا هستند شرکت نمی‌کنند؟ کنکاش و مذاقه صورت گرفته بر اساس این پرسش در ارزش‌ها، باورها و موقعیت اجتماعی آن‌ها به وسیله تحلیل مضمون و کشف عقاید، دیدگاه‌ها و روندهای تصمیم‌گیری و کنش مشارکت‌کنندگان، سبب آشکار شدن موانع مسئولیت‌پذیری و مشارکت اجتماعی آن‌ها در نذرهای مالی جمعی شد که در جدول شماره (۶) گزارش داده شد. بر اساس داده‌ها، فرایند اثرگذاری موانع آموزشی، مدیریتی، فرهنگی و اقتصادی در چرخه عدم توسعه در مدل مفهومی زیر نشان داده شده. در این مدل، چهار شاخه اصلی وجود دارد:

در شاخه اول اختلال مدیریتی با استفاده نادرست یا عدم استفاده از منابع و سرمایه‌ها یا با در نظر نگرفتن تعادل درونی و بیرونی سیستم‌های اجتماعی و نهادها، سبب افزایش مسائل اجتماعی می‌شود. پیامد این اختلال‌ها، افزایش ناهنجاری‌ها یا بی‌هنجاری‌های اجتماعی در قسمت‌ها و سطوح مختلف اجتماع می‌شود. در نتیجه این آنومی، کنش‌گران در پی رفع

نیازها، منافع و مسائل شخصی خویش نه تنها دیگران را نادیده می‌گیرند بلکه با ایجاد رقابت‌های ناسالم در سطوح مختلف سعی در حذف یکدیگر دارند که این موضوع انواع ناهنجاری‌های دیگر مانند تملق، پذیرش ظلم و سکوت و... را به دنبال خواهد داشت. در نتیجه، چه در سطح فردی و چه به صورت فراگیر، محرومیت در دستیابی به اهداف با اتلاف انرژی‌ها و منابع افزایش یافته و احساس ناامیدی و ناکامی در جامعه گسترش پیدا می‌کند. در چنین شرایطی افراد توانائی تفکر کارآمد، بازانديشی و خلاقیت خود را از دست می‌دهند.

در شاخه دوم موانع آموزشی قرار دارند. بر اساس یافته‌ها، مشارکت‌کنندگان در سطوح مختلف از ارزش‌های دینی-فرهنگی آگاهی دارند. همچنین مشاهده شد که کنش‌گری که با انواع نذر مانند نذرهای مالی ناآشنا باشد وجود ندارد. مسئله اینجاست که مشارکت‌کنندگان این آگاهی را به صورت مجزا دریافت کرده‌اند و آموزش خاصی در زمینه توانمندسازی آن‌ها برای اتصال این دو بخش از آگاهی و کاربست آن در زندگی روزمره و کنش‌های مختلف مانند نذردهی ندیده‌اند یا اگر دیده‌اند تنها به صورت تئوریک بوده و از آنجا که در عمل این پیوست و ارتباط را تجربه یا مشاهده نکرده‌اند، قادر به تکرار و توسعه آن به سایر نظام‌های ارزش-انتخاب-کنش نیستند. این موضوع نیز به ناتوانی در تفکر و بازانديشی ختم می‌شود.

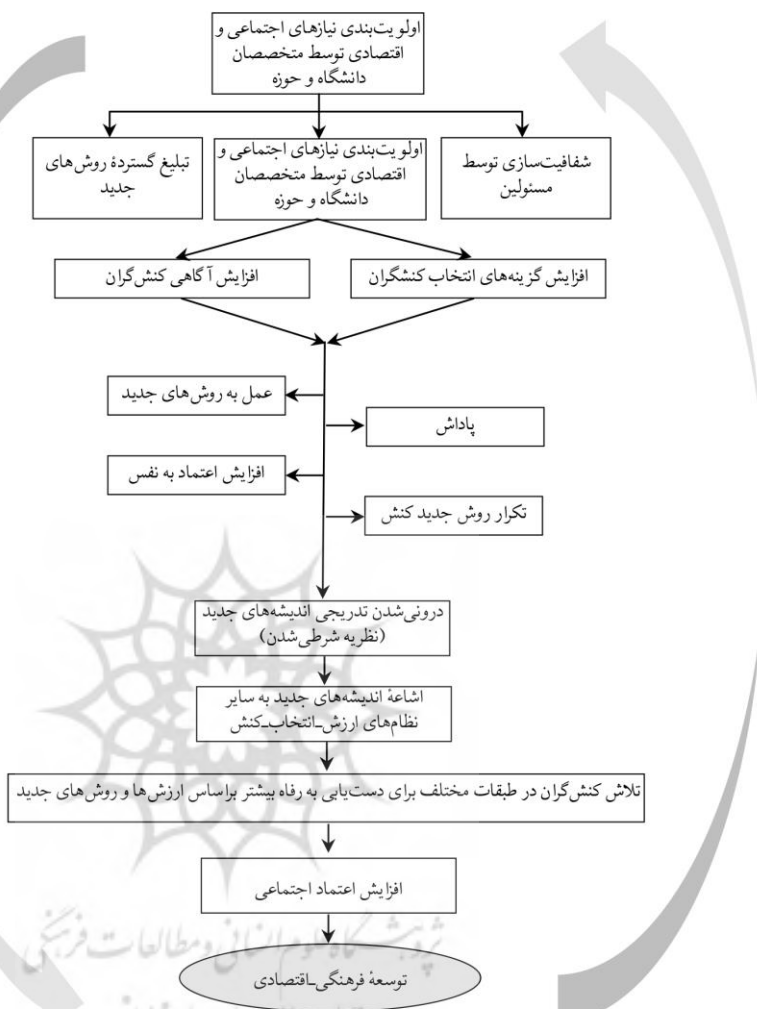
شاخه سوم، مانع فقر فرهنگی است که به دلیل مواردی مانند تعصب یا تقدیرگرایی به طور مستقیم به ناتوانی در تفکر و بازانديشی می‌انجامد.

شاخه چهارم مربوط به فقر اقتصادی است. در شرایط دشوار اقتصادی برخی از کنش‌گران اجتماعی با کاهش سطح تحصیلات یا آموزش‌های تخصصی لازم و کسب مهارت روبه‌رو می‌شوند. در نتیجه با فقر اطلاعاتی یا دانشی و علاوه بر آن فقدان سرمایه اجتماعی کافی، بیکاری و یا مشاغل کم‌درآمد را تجربه می‌کنند. این موضوع خود به افزایش محرومیت آن‌ها می‌انجامد و با مشکلات فراوانی روبه‌رو شده و به ناچار به سطوح پایین زندگی راضی می‌شوند. این افراد قادر به تفکر و بازانديشی نخواهند بود و حتی اگر این آگاهی‌ها به آن‌ها داده شود نیز قادر به مبارزه با شرایط دشوار خود نخواهند بود. بنابراین، با عدم بازانديشی و تفکر در ارزش‌های دینی-فرهنگی و روش‌های انجام کنش نذرهای مالی، همان روش‌های مرسوم گذشته که در شرایط کنونی جامعه کارکرد کمتری نسبت به روش‌های گروهی دارند

اساس رسیدگی به اولویّت‌ها در اختیار مسئولین ذی‌ربط قرار گرفته و قوانین، تبصره‌ها، دستورالعمل‌ها و... در اختیار نهادها و سازمان‌های دولتی و خصوصی قرار گیرد و بدنه سازمان‌های مردم‌نهاد از اسه تحکام و قدرت عمل و اختیارات لازم برخوردار شوند. به موازات این اقدامات شفافیت‌سازی و تبلیغات گسترده روش‌های جدید توسط مسئولین مربوطه انجام شود تا به افزایش گزینه‌های انتخاب‌کنش‌گران و افزایش آگاهی آن‌ها ختم شود. با عمل به روش‌های جدید توسط عده‌ای از کنش‌گران و دیدن پاداش‌هایی که در کارکردها از آن‌ها یاد شد، اعتماد به نفس کنش‌گران بالا رفته و می‌دانند که قادر هستند کاری انجام بدهند که علاوه بر نفع شخصی نفع اجتماعی و توسعه دنیوی و اخروی هم دارد. همچنین، احتمال تکرار روش‌های جدید توسط خود آن‌ها طبق نظریه شرطی شدن، و دیگر کنش‌گرانی که آن‌ها را مشاهده می‌کنند طبق نظریه اشاعه فرهنگی، بالا می‌رود. از سوی دیگر، این روش‌ها بر اثر تکرار به مرور در کنش‌گران درونی شده و اندیشه‌های جدید در حوزه نذر به سایر نظام‌های ارزش-انتخاب-کنش سرایت می‌کند. علاوه بر تلاش تمام طبقات برای دست‌یافتن به رفاه اجتماعی و توسعه از طریق نذورات، در سایر حوزه‌ها و کنش‌ها نیز چنین جهت‌گیری کنشی افزایش پیدا خواهد کرد. پیامد این فرایند افزایش اعتماد اجتماعی بین کنش‌گران و بین مسئولین و مردم خواهد بود که به توسعه فرهنگی-اقتصادی ختم خواهد شد. نکته بسیار مهم این است که این مدل باید یک فرایند مستمر باشد تا پویایی و توسعه پایدار را به ارمغان بیاورد.

شکل شماره ۲. مدل استنتاجی توسعه فرهنگی-اقتصادی

منابع

آرون، ریمون (۱۳۹۳). مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی (مترجم: محمداقبر پرهام). تهران: شرکت انتشارات علمی فرهنگی.

بهار، مهري (۱۳۸۳). نذر و هويت اجتماعي زنان. نامه علوم اجتماعي، ۲۴، ۱۳۲-۱۱۷.

توکلی‌راد، مهرداد؛ و کلانتری، عبدالحسین (۱۳۹۳). گونه‌ها و عوامل تأثیرگذار بر وقوع فعالیت‌های نذری در

جامعه ایرانی: مطالعه موردی شهر فومن. اسلام و مطالعات اجتماعي، ۲(۱)، ۷۱-۴۹.

جلالی، رستم (۱۳۹۱). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی. مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت؛ ۱(۴)،

۳۱۰-۳۲۰.

دهخدا، علی اکبر (۱۳۴۱). لغت‌نامه. تهران: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.

دو پویی، فرانسیس (۱۳۸۵). انسان‌شناسی اقتصادی (مترجم: محدثه محب‌حسینی). تهران: نشر علم.

رحمانی، جبار؛ و فرحزاد، یاسمن (۱۳۹۵). سفره‌های نذری در تهران: عاملیت زنانه در جماعت آیینی.

پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، ۵(۲)، ۲۰۰-۱۸۳. doi: 10.22059/IJAR.2015.59083

صادقی، حسین؛ فتحی، میثم؛ و شفیعی، علی (۱۳۹۱). بررسی جایگاه نذورات در فقرزدایی از جامعه

اسلامی: مطالعه موردی ایران در ۱۳۸۵-۱۳۸۸. اقتصاد ایران، ۴۵، ۳۲-۵.

طالبی، رضیه؛ جو یاری، لیلا؛ و ثناگو، اکرم (۱۳۹۶). تبیین رفتارهای مذهبی مادران دارای کودک بستری:

مطالعه کیفی. پژوهش در دین و سلامت، ۳(۳)، ۳۵-۴۲.

عطایی کجویی، پری؛ زرنندی‌خالدی، مرجان؛ امامی، پریخ؛ و حاجی‌لاهیجانی، منصوره (۱۳۹۳).

گونه‌شناسی سفره‌های نذری زنانه. اولین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی و علوم رفتاری، اصفهان، ایران.

لرنر، دنیل (۱۳۸۳). گذار از جامعه سنتی: نوسازی خاورمیانه (مترجم: غلامرضا خواجه‌سروی).

تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

لطفی‌قهرمانلو، علیرضا؛ وصالی، سعید؛ و هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۱). مقاصد و نیات نذردهندگان نسبت به

نتایج رفاهی نذر (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). پردیس آموزش‌های نیمه‌حضوری، دانشگاه علامه

طباطبایی، تهران، ایران.

محمدرپور، احمد؛ صادقی، رسول؛ و رضایی، مهدی (۱۳۸۹). روش‌های تحقیق ترکیبی به‌عنوان سومین جنبش

روش‌شناختی: مبانی نظری و اصول عملی. جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۱(۲)، ۷۷-۱۰۰.

موسوی خمینی، روح‌الله (۱۳۸۷). تحریر الوسیله (جلد دوم). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

موسی‌پور سوران، سمیه؛ کاظمیان، غلامرضا؛ و سیدنقوی، میرعلی (۱۳۹۳). الگوی مدیریت توسعه پایدار در محله‌های غیررسمی: مطالعه موردی ده ونک (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

همایون سپهر، محمد (۱۳۸۶). سفره حضرت رقیه (س): تجلی نماد پیوند گندم‌کاران و نخل‌داران. فصلنامه نجوای فرهنگ، ۲(۳)، ۱۴-۳.

وبر، ماکس (۱۳۷۴). اقتصاد و جامعه (مترجم: عباس منوچهری، مهرداد ترابی‌نژاد، مصطفی عمادزاده). تهران: انتشارات مولی.

Brammer, S., Williams, G., & Zinkin, J. (2007). Religion and attitudes to corporate social responsibility in a large cross-country sample. *Journal of Business Ethics*, 71(3), 229-243.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Buckley, M. (1979). Vows in the secular order of discalced Carmelites. [online]. Retrieved from https://www.ocds.info/Formation_Guidelines/PDFS/original%20formation%20pdfs/Vows.pdf

Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures* (Vol. 5043). New York: Basic books.

Hemingway, C. A., & Maclagan, P. W. (2004). Managers' personal values as drivers of corporate social responsibility. *Journal of Business Ethics*, 50(1), 33-44.

Hoffmann, S. (2014). A study of the votive terracotta figurines from the Athana Lindia sanctuary. *Les Carnets de l'ACoSt. Association for Coroplastic Studies*, (11), [Online]. doi: 10.4000/acost.452

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1989). Ethics: The failure of positivist science. *The Review of Higher Education*, 12(3), 221-240. Doi: 10.1353/rhe.1989.0017

Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1). doi: 10.1177/1609406917733847

Oberhelman, S. M. (2014). Anatomical votive reliefs as evidence for specialization at healing sanctuaries in the ancient Mediterranean world. *Athens Journal of Health*, 1(1), 47-62.

Ramasamy, B., Yeung, M. C., & Au, A. K. (2010). Consumer support for corporate social responsibility (CSR): The role of religion and values. *Journal of Business Ethics*, 91(1), 61-72.

Streuding, J. H. (2014). *Success at Sea: Maritime Votive Offerings and Naval Dedications in Antiquity* (Unpublished doctoral dissertation). Texas A&M University, US.

Walker, M., & Parent, M. M. (2010). Toward an integrated framework of corporate social responsibility, responsiveness, and citizenship in sport. *Sport Management Review*, 13(3), 198-213. doi: 10.1016/j.smr.2010.03.003

